

Verslag Verantwoord Beleggen 2023
Stichting Personeelspensioenfonds APG

Inhoud

Voorwoord	3
Doelstellingen en resultaten	4
1. Onze aanpak	5
2. Bewust kiezen: insluiten en uitsluiten.....	8
3. Beleggen in de Duurzame Ontwikkelingsdoelen	10
4. Omgaan met klimaatverandering	12
5. Respect voor mensenrechten	14
6. Betrokken aandeelhouderschap	14
7. Vooruitblik 2024	17
Bijlage 1. Hoe berekenen we de CO ₂ -voetafdruk van onze beleggingen?	18
Bijlage 2. Afkortingen.....	19

Voorwoord

Een goed rendement op onze beleggingen is belangrijk, want het rendement levert een belangrijke bijdrage aan de totale pensioenopbouw. Zowel de deelnemers als het bestuur van PPF APG (hierna 'PPF') vinden het belangrijk dat het pensioenvermogen op een verantwoorde wijze wordt belegd. Dat past binnen onze overtuiging dat verantwoord ondernemen op termijn tot betere financiële resultaten leidt. Zo gaat financieel rendement voor een goed pensioen hand in hand met maatschappelijk rendement voor een duurzame toekomst.

In dit verslag leggen we verantwoording af over de inspanningen en resultaten van de uitvoering van ons verantwoord beleggingsbeleid in 2023. In ons beleid ligt de nadruk op het bewust kiezen voor bedrijven die voldoen aan onze criteria op het gebied van mens, milieu en goed bestuur (Environment, Social, Governance; ESG) of de ambitie hebben om daaraan te voldoen. Daarom beoordelen we alle bedrijven waarin we via aandelen of obligaties kunnen beleggen op rendement, risico, kosten én in hoeverre zij verantwoord te werk gaan.

We hebben in 2023 verder invulling gegeven aan de verplichtingen van de Europese Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR), inclusief SFDR level-2 die op 1 januari 2023 is ingegaan. In dat kader is onder andere verdiepende duurzaamheidsinformatie gepubliceerd over de pensioenregelingen van PPF. Ook heeft onze uitvoerder het stembeleid aangescherpt voor onderwerpen op het gebied van klimaat, mensenrechten en belastingen.

We verkopen onze beleggingen in bedrijven die hun omzet deels uit kolenmijnen (>5%) of teerzanden (>1%) halen. Bij de verbranding van kolen en de productie van olie uit teerzand komt veel CO₂ vrij. We bouwen daarom onze beleggingen in bedrijven die hun omzet deels uit deze grondstoffen halen af.

Ook zoeken we actief naar beleggingen die bijdragen aan een duurzame wereld. Eind 2023 hadden we € 261 miljoen belegd in bedrijven, vastgoed en projecten die bijdragen aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen, zoals duurzame steden en schone energie.

PPF bouwt graag samen aan een goed pensioen in een leefbare wereld. We vinden het belangrijk dat we het draagvlak voor ons beleid behouden en versterken. In de toekomst zullen we onze deelnemers, net als het verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht, blijven betrekken bij de stappen die we zetten.

Doelstellingen en resultaten

Op deze pagina vatten we samen wat we in 2023¹ als verantwoorde belegger hebben bereikt, met tussen haakjes de resultaten in 2022. Verderop in dit verslag gaan we hier dieper op in.

€ 1.467 miljoen (€ 1.308 miljoen)

Totaal belegd vermogen

- 25% (-37%)²

CO₂-voetafdruk van onze aandelen en bedrijfsobligaties t.o.v. 2019

€ 261 miljoen (€ 229 miljoen)

Beleggingen in de Duurzame Ontwikkelingsdoelen

€ 68 miljoen (€ 60 miljoen)

Beleggingen in obligaties met een duurzaam oogmerk

48% (48%)

Percentage beloningsvoorstellen waar tegen is gestemd

151 (152)

Bedrijven op onze uitsluitingslijst

26 (16)

Landen op onze uitsluitingslijst voor staatobligaties

¹ Deze cijfers hebben betrekking op 31 december 2023.

² We rapporteren dit jaar voor het eerst volgens onze nieuwe doelstelling. Dit wil zeggen dat de gerapporteerde afname betrekking heeft op onze beleggingen in aandelen én bedrijfsobligaties (voorheen alleen aandelen) ten opzichte van 2019 (voorheen 2015). Het cijfer voor 2022 is met terugwerkende kracht berekend volgens de nieuwe methodiek. Meer over de manier waarop wij de CO₂-voetafdruk vaststellen in bijlage 1.

1. Onze aanpak

PPF wil een goed pensioen bieden voor deelnemers én verantwoordelijkheid nemen voor de wereld waarin we leven, nu en wanneer onze deelnemers met pensioen gaan. Dit betekent dat wij in onze beleggingsbeslissingen aspecten van duurzaamheid meewegen, omdat wij geloven dat bedrijven met voldoende aandacht voor milieu, mens en goed ondernemingsbestuur op de lange termijn ook betere financiële resultaten laten zien. We noemen dit verantwoord beleggen.

Het [Beleid Verantwoord Beleggen](#) van PPF is tot stand gekomen in samenspraak met het Verantwoordingsorgaan en deelnemers, en sluit aan bij de Nederlandse wet en internationale verdragen waaraan Nederland zich heeft verbonden. Daarnaast onderschrijven we een aantal (inter)nationale regels en standaarden.

Het beleid is een verduidelijking van de missie, visie en beleggingsovertuigingen van PPF. Het biedt het bestuur houvast bij het vaststellen van doelstellingen en het nemen van beleidsbeslissingen. De publicatie van het beleid op onze website past - net als dit verslag - in ons streven naar transparantie over verantwoord beleggen.

Voor en mét deelnemers

PPF vindt het belangrijk dat het Beleid Verantwoord Beleggen aansluit bij de voorkeuren van de deelnemers. Uit onderzoek onder gepensioneerden en (actieve en gewezen) deelnemers blijkt dat zij in meerderheid een ambitieus verantwoord beleggen beleid verwachten van PPF. Wij zijn ervan overtuigd dat wij in het belang van deelnemers handelen door bij het nemen van beleggingsbeslissingen structureel aandacht te hebben voor duurzaamheid en verantwoord ondernemen.

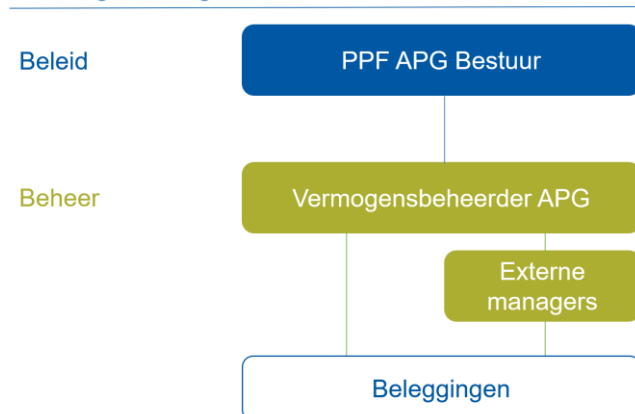
Uitvoering door onze vermogensbeheerder

Ons beleid voor verantwoord beleggen stelt ons in staat eigen keuzes te maken. Tegelijkertijd sluiten we voor een belangrijk deel aan bij het beleid zoals onze uitvoerder dat heeft ontwikkeld. Dat ambitieniveau past bij ons. Bovendien kunnen we door aan te sluiten bij het beleid van onze uitvoerder efficiënt werken en de kosten in de hand houden. Ook werken we via onze uitvoerder samen met andere grote beleggers om onze invloed te vergroten.

Ons beleggingsbeleid (en daarmee ook het Beleid Verantwoord Beleggen) wordt vastgesteld door het bestuur. De uitvoering is ondergebracht bij APG Asset Management (hierna: 'APG'), dat ons pensioenvermogen beheert.³ APG heeft de expertise in huis om invulling te geven aan ons beleid, gesprekken te voeren met bedrijven over duurzaamheid en goed bestuur, het stembeleid uit te voeren en voorstellen voor niet-beursgenoteerde beleggingen te beoordelen.

³ Meer hierover op onze website in het document '[Samenwerking PPF en uitvoeringsorganisatie](#)'.

Inrichting van de governance

Pijlers verantwoord beleggingsbeleid

PPF is een klein pensioenfonds. We zijn realistisch over de impact van onze beleggingen op het streven naar een duurzame wereld. Juist daarom willen we onze invloed zo strategisch mogelijk benutten. Voor de uitvoering van ons beleid zijn we afhankelijk van onze uitvoerder. In de tabel hieronder is ons beleid in zes pijlers samengevat en geven we aan waar:

1. ons beleid bepalend is; wij geven precies aan bij de uitvoerder hoe het beleid concreet moet worden toegepast;
2. wij over het onderwerp een duidelijke overtuiging hebben, maar de inhoudelijke uitwerking aan de uitvoerder laten;
3. de praktijk van de uitvoerder in algemene zin goed bij ons verantwoord beleggen beleid past, en wij ons volgend opstellen.

Pijler	Omschrijving	Principe PPF
1	Verantwoord beleggen is een integraal onderdeel van ons beleggingsproces	overtuiging
2a	We gaan de dialoog aan met bedrijven waarin we beleggen	volgend
2b	We maken gebruik van ons stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen	overtuiging
2c	We willen met onze beleggingen bijdragen aan het Klimaatakkoord van Parijs	overtuiging
3	We zoeken actief naar beleggingen die duurzame ontwikkeling bevorderen	volgend
4	We verwachten van bedrijven dat ze de Global Compact van de Verenigde Naties (UNGC) volgen; ook beleggen we niet in staatsobligaties van landen waarvoor een bindend wapenembargo van de EU of VN-Veiligheidsraad geldt, of die burgervrijheden en democratie ernstig beperken	bepalend
5	We maken ons samen met andere beleggers nationaal en internationaal sterk voor betrouwbare regelgeving om duurzaamheid en goed ondernemingsbestuur de verankeren	volgend
6	We vinden het belangrijk om zo eerlijk en transparant mogelijk over het beleid verantwoord beleggen te communiceren en dragen het beleid actief uit om duurzaamheid te bevorderen	bepalend

Aansluiten bij regelgeving

Regelgevers, toezichthouders en pensioenfondsen zelf letten steeds meer op de zorgvuldige uitvoering van verantwoord beleggen. PPF heeft in 2023 verder invulling gegeven aan de verplichtingen van de Europese Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR), inclusief SFDR level-2 die op 1 januari 2023 is ingegaan. In dat kader is onder andere verdiepende duurzaamheidsinformatie gepubliceerd over de pensioenregelingen van PPF. SFDR ziet toe op informatieverstrekking over duurzaamheid.

De EU Verordening 2020/852 ('de Taxonomieverordening'), is een leidraad voor duurzaam beleggen op milieugebied. Deze verordening verplicht pensioenfondsen tot transparantie over de mate van duurzaamheid van financiële producten, waaronder de pensioenregeling. Wij hebben onze pensioenregeling geclassificeerd als artikel 8-product onder SFDR, vanwege de promotie van ecologische en/of sociale kenmerken. Dit betekent dat we in ons [jaarverslag](#) (inclusief de jaarrekening) informatie verstrekken over duurzaamheid in overeenstemming met de regelgeving.

Verantwoord beleggen en rendement

We zijn ervan overtuigd dat we betere beleggingsbeslissingen nemen als we structureel aandacht hebben voor duurzaamheid en verantwoord ondernemen. Door hier goed op te letten, krijgen we een beter beeld van de kansen en risico's van onze beleggingen. Dit blijkt ook uit wetenschappelijk onderzoek.⁴

In het beleid lichten we onze visie op het verband tussen verantwoord beleggen en risico en rendement van de portefeuille toe. Onze uitvoerder heeft in 2018 indices ontwikkeld die inzicht geven in het effect van insluiten en uitsluiten op de aandelenportefeuille van PPF. In 2023 was het effect op het rendement van zowel insluiten als uitsluiten positief. Dit effect was in 2022 negatief en het jaar ervoor positief. Conclusies over het effect op het pensioenrendement op lange termijn kunnen we pas trekken als over een langere periode is gemeten.

⁴ Zie onder andere K. Koedijk & S. Wetzels (2020) Wat weten we nu écht over verantwoord beleggen? (2020) en T. Whelan, U. Atz & C. Clark (2021) ESG and financial performance: Uncovering the relationship in aggregating evidence from 1,000 plus studies published between 2015-2022.

2. Bewust kiezen: insluiten en uitsluiten

PPF wil beleggen in bedrijven die verantwoord te werk gaan én naar verwachting een goed rendement opleveren. Inzicht in de ESG-prestaties van bedrijven maakt het mogelijk gericht te kiezen voor beleggingen en effectief in gesprek te gaan met bedrijven over verbeteringen.

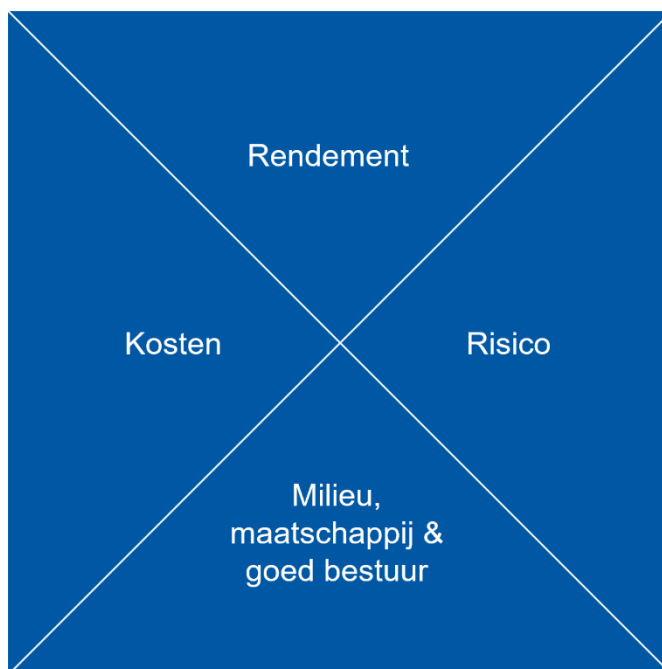
Het insluiten van beleggingen

We beoordelen alle bedrijven waarin we via aandelen of obligaties kunnen beleggen op vier criteria:

- Leveren ze een aantrekkelijk rendement op?
- Is het risico aanvaardbaar?
- Zijn de kosten niet te hoog?
- Gaan de bedrijven voldoende verantwoord te werk?

We noemen dit het insluitingsbeleid. Dit beleid is ontwikkeld door onze uitvoerder. PPF hecht belang aan het integreren van ESG in beleggingsbeslissingen, maar laat de keuze voor de wijze waarop dat gebeurt aan onze uitvoerder. We hebben vertrouwen in de kennis en kunde van onze uitvoerder en laten ons periodiek informeren over de resultaten.

Criteria voor aandelen- en obligatiebeleggingen

Milieu, maatschappij en goed bestuur nemen we mee in elke beleggingsbeslissing.

Om te bepalen of bedrijven duurzaam en verantwoord genoeg zijn, gaat onze uitvoerder na of ze beleid hebben voor verantwoord ondernemen. Daarbij sluiten we aan bij de principes van de Global Compact van de Verenigde Naties (UNGC). Ook controleren we of bedrijven deze afspraken in de praktijk nakomen en of er incidenten zijn, zoals ongelukken of milieuvervuiling. De criteria verschillen per bedrijfstak en houden rekening met de specifieke risico's in de sector. In 2023 zette APG het traject voor aanscherping en toevoeging van criteria voor het insluitingsbeleid in gang; de uitvoering hiervan begint in 2024.

Beleggen, verkopen of verbeteren

Voldoet een bedrijf aan onze criteria én scoort het boven het gemiddelde in de betreffende sector, dan noemen we het een 'koploper'. Dat zijn bedrijven waarin we graag beleggen, op voorwaarde dat de rendements- en risicovoortzichten goed zijn.

Daarnaast zijn er bedrijven die wel goed scoren op rendement, risico en kosten, maar achterblijven op duurzaamheid en verantwoord ondernemen. Die noemen we 'achterblijvers'. In deze bedrijven kunnen we beleggen, maar alleen als we verwachten dat we ze kunnen aanzetten tot verbetering. We moeten het rendement dan aantrekkelijk genoeg vinden om tijd en moeite te steken in zo'n verbetertraject. We noemen een bedrijf in dat geval een 'belofte'. Onze uitvoerder maakt duidelijk welke verbeteringen er moeten worden gerealiseerd en op welke termijn. Zien we niet genoeg vooruitgang, dan verkopen we op termijn de belegging.

Het insluitingsbeleid sluit aan bij de OESO-richtlijnen voor:

- het systematisch vaststellen van de negatieve gevolgen van activiteiten van bedrijven waarin we beleggen voor samenleving en milieu;
- het uitoefenen van invloed op bedrijven waarin we beleggen om de negatieve gevolgen van hun activiteiten voor samenleving en milieu te beperken.

Het insluitingsbeleid is formeel alleen van toepassing op aandelen en bedrijfsobligaties. Niettemin neemt onze uitvoerder ESG-criteria ook mee bij beleggingsbeslissingen in alle andere beleggingscategorieën, waaronder vastgoed, infrastructuur, private equity en staatsobligaties.

Het uitsluiten van beleggingen

In sommige bedrijven of staatsobligaties beleggen wij op voorhand niet. Deze staan op onze [uitsluitingslijst](#). Wij beleggen niet in bedrijven die betrokken zijn bij het produceren van tabak, (belangrijke onderdelen van) kernwapens of wapens die verboden zijn volgens internationale verdragen waarbij Nederland is aangesloten (antipersoons-landmijnen, clustermunition, biologische en chemische wapens). Eind 2023 stonden er 152 beursgenoteerde bedrijven op onze uitsluitingslijst.

PPF belegt ook niet in staatsobligaties van landen waartegen de Europese Unie of de VN-Veiligheidsraad een bindend wapenembargo heeft ingesteld, of die burgervrijheden en democratie ernstig beperken. Eind 2023 stonden er 26 landen op onze uitsluitingslijst waarvan de staatsobligaties zijn uitgesloten.

3. Beleggen in de Duurzame Ontwikkelingsdoelen

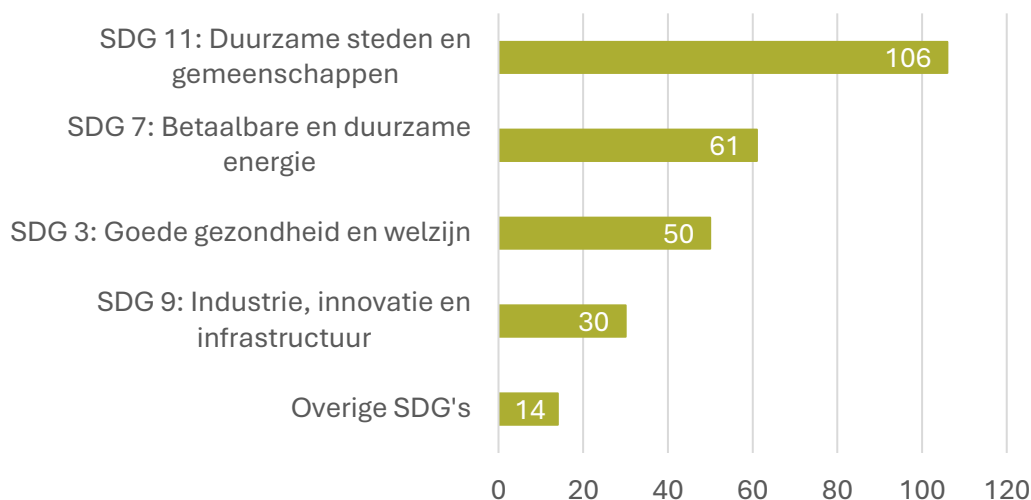
PPF wil een groter deel van het vermogen beleggen in activiteiten die een goed rendement opleveren én bijdragen aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen.

Bijdragen aan duurzame ontwikkeling

Eind 2023 hadden we € 261 miljoen (2022: € 229 miljoen) belegd in bedrijven en projecten die bijdragen aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen. Deze Sustainable Development Goals (SDG's) zijn in 2015 vastgesteld door de Verenigde Naties en richten zich onder andere op armoedebestrijding, klimaatactie en duurzame steden en gemeenschappen. Van het totale pensioenvermogen eind 2023 was 17,8% belegd in bedrijven en projecten die bijdragen aan de SDG's; eind 2022 was dat 17,5%.

APG heeft samen met andere pensioenuitvoerders een raamwerk (taxonomie) ontwikkeld om te beoordelen welke bedrijven met hun producten en diensten bijdragen aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelen. We noemen dat Sustainable Development Investments (SDI's). Dit zijn geen duurzame beleggingen in de zin van de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR). Zoals alle beleggingen moeten SDI's voldoen aan onze eisen voor rendement, risico en kosten. Als een bedrijf een reële bijdrage levert aan de SDG's, zien we dat als een extra argument om in dat bedrijf te beleggen.

Beleggingen per Duurzaam Ontwikkelingsdoel (x € mln.) eind 2023

Vastgoed levert grote bijdrage

Het grootste deel van onze SDI's bestaat uit vastgoedbeleggingen. We hebben € 68 miljoen belegd in vastgoed met een bovengemiddelde duurzaamheidsscore, waarmee we bijdragen aan SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen. Vastgoed wordt als SDI geclassificeerd als het vier of de maximale vijf sterren krijgt in het jaarlijkse duurzaamheidsonderzoek van de [Global Real Estate Sustainability Benchmark \(GRESB\)](#). Andere Duurzame Ontwikkelingsdoelen waarin we relatief veel beleggen zijn SDG 7: Duurzame en betaalbare energie (€ 61 miljoen) en SDG 3: Goede gezondheid en welzijn (€ 50 miljoen).

Obligaties met duurzaam oogmerk

Onder onze SDI's bevinden zich veel obligaties met een duurzaam oogmerk. We onderscheiden:

- **Groene obligaties** voor de financiering van duurzame projecten;
- **Sociale obligaties** voor de financiering van maatschappelijke projecten;
- **Duurzame obligaties** voor de financiering van een combinatie van duurzame en maatschappelijke projecten;
- **Sustainability-linked bonds (SLB)** waarbij de uitgever belooft vooraf gestelde duurzame doelstellingen te realiseren.

Aan beleggingen in obligaties met een duurzaam oogmerk stellen we dezelfde eisen wat betreft rendement, risico en kosten als aan andere beleggingen. Eind 2023 belegden we in 264 obligaties met een duurzaam oogmerk, met een waarde van € 68 miljoen (2022: € 60 miljoen).

Klimaatadaptatie: aanpassen aan veranderend klimaat

Minder uitstoot van broeikasgassen is van groot belang voor het tegengaan van klimaatverandering. Tegelijkertijd moeten we ons voorbereiden op veranderende weerspatronen en grotere extremen. Via APG belegden we in 2023 in de tweede groene Nederlandse staatsobligatie. De opbrengst gaat naar projecten om klimaatverandering aan te pakken en Nederland klimaatbestendig te maken. Voorbeelden zijn investeringen in verbetering van de waterkwaliteit, de aanleg en versterking van waterkeringen, en klimaatbestendige ruimtelijke ordening.

4. Omgaan met klimaatverandering

Klimaatverandering brengt kansen en risico's met zich mee voor onze beleggingen. Veranderingen in wet- en regelgeving, de opkomst van nieuwe technologieën en de fysieke impact op bijvoorbeeld gewassen en gebouwen kunnen gevolgen hebben voor de bedrijven waarin we beleggen en daarmee op het rendement van onze beleggingen. PPF wil met haar beleggingen bijdragen aan de doelstelling van het Klimaatverdrag van Parijs om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5 °C.

Inzicht in klimaatrisico's

APG belegt namens ons in de hele wereld en heeft een gespreide portefeuille. Doordat onze beleggingen worden gespreid, verwachten we dat de gevolgen van klimaatverandering en de energietransitie zich voor onze portefeuille geleidelijk doen gelden. Tegelijkertijd kan voor bepaalde landen, bedrijven of sectoren de impact groot zijn. We maken daarbij onderscheid tussen:

- **fysieke risico's**, die ontstaan door extreem weer of veranderde weerspatronen, zoals overstromingen en droogte;
- **transitierisico's**, die samenhangen met de overgang naar hernieuwbare energiebronnen, zoals strenger beleid, nieuwe technologie en veranderende marktvoorkeuren.

Om de klimaatrisico's te verminderen, brengt APG klimaatrisico's in kaart en nemen we samen met onze vermogensbeheerder maatregelen om die te verminderen. Onze uitvoerder rapporteert over klimaatrisico's volgens de structuur van het raamwerk van de [Task Force on Climate-related Financial Disclosures \(TCFD\)](#).

CO₂-voetafdruk

In 2023 was de absolute CO₂-voetafdruk van onze beleggingen in aandelen en bedrijfsobligaties 25% lager (2022: -37%) dan in het peiljaar 2019. Onze doelstelling is dat in 2025 de absolute CO₂-voetafdruk van onze aandelen- en bedrijfsobligatieportefeuille 30% lager is dan in 2019; in 2030 willen we dat de afname 50% is. Voor het sturen op de CO₂-uitstoot kijken we naar de directe uitstoot (scope 1) en de uitstoot die samenhangt met de inkoop van energie door bedrijven (scope 2). Hoe we de CO₂-voetafdruk berekenen lichten we toe in bijlage 1.

Dat de CO₂-voetafdruk in 2023 is toegenomen ten opzichte van 2022 komt onder andere door het beschikbaar komen van nieuwe data en verschuivingen binnen de aandelen- en bedrijfsobligatieportefeuilles om in te spelen op economische ontwikkelingen.

Druk uitoefenen op grote uitstoters

Wij nemen via APG deel aan [Climate Action 100+](#) (CA100+), dat druk uitoefent op bedrijven die wereldwijd de meeste CO₂ uitstoten. Grote beleggers kunnen druk uitoefenen omdat ze hun krachten bundelen. We willen dat deze bedrijven concrete doelen stellen, volgens een duidelijk tijdspad, die aansluiten bij 'Parijs'.

Mede namens PPF neemt APG deel aan de Dutch Climate Coalition (DCC), een samenwerking van Nederlandse financiële instellingen die bedrijven met een grote klimaatimpact aanspreekt over hun bijdrage aan de klimaatdoelstellingen van Parijs. DCC liet in 2023 een analyse uitvoeren naar de klimaataanpak van een aantal grote Europese olie- en gasbedrijven. Deze informatie gebruikt APG voor het engagement met deze bedrijven en

kan invloed hebben op onze stembeslissingen. Zo stemden we in 2023 voor een aandeelhoudersvoorstel waarin olie- en gasbedrijf BP werd opgeroepen de tussentijdse CO₂-doelstellingen aan te scherpen.

PPF hanteert strengere criteria voor het stemmen over klimaat bij energiebedrijven en andere bedrijven met een grote klimaatimpact. Mede namens PPF diende APG een aandeelhoudersvoorstel in bij Toyota Motors. Daarin vroegen we de autofabrikant om openheid over de klimaatlobby en wat het bedrijf doet om klimaatbeleid te beïnvloeden.

Wat doen we met de olie- en gasector?

Onze aanpak richt zich vooral op engagement binnen de Dutch Climate Coalition (DCC) met beleidsmakers en een aantal grote olie- en gasbedrijven. Concreet vragen we ze hun activiteiten in lijn te brengen met de doelstelling om de opwarming van de aarde te beperken tot maximaal 1,5 °C.

Ook verkopen we onze beleggingen in bedrijven die hun omzet deels uit kolenmijnen (>5%) of teerzanden (>1%) halen. De verbranding van kolen en de productie van olie uit teerzand gaan met een grote CO₂-uitstoot gepaard. We bouwen daarom onze beleggingen in bedrijven die hun omzet deels uit deze grondstoffen halen af. Deze aanpak sluit aan bij het belang dat onze deelnemers hechten aan het bevorderen van de energietransitie en het tegengaan van klimaatverandering.

Beleggen in klimaatoplossingen

In 2023 had PPF APG € 61 miljoen belegd in SDG 7 (Betaalbare en duurzame energie), € 106 miljoen SDG 11 (Duurzame steden en gemeenschappen) en € 2 miljoen SDG 13 (Klimaatactie). Wij hebben de ambitie om meer te beleggen in klimaatoplossingen.

5. Respect voor mensenrechten

PPF wil dat de bedrijven waarin we beleggen de mensenrechten respecteren. Daarom heeft onze uitvoerder speciaal aandacht voor het voorkomen en aanpakken van misstanden in kwetsbare sectoren.

Global Compact

Uitgangspunt voor ons beleid voor mensenrechten is de Global Compact van de Verenigde Naties (UNGC). Hierin staan [tien principes](#) voor bedrijven op het gebied van mensenrechten, arbeidsvoorwaarden, milieu en het tegengaan van corruptie. Via onze uitvoerder nemen we mensenrechten mee in de beleggingskeuzes door:

- toepassing van criteria voor mensenrechten in ons insluitingsbeleid (hoofdstuk 2);
- bedrijven aan te spreken op respect voor mensenrechten en de rechten van werknemers;
- niet te beleggen in staatsobligaties van landen met een bindend wapenembargo van de VN-Veiligheidsraad of de Europese Unie, of staatsobligaties van overheden die burgervrijheden en democratie ernstig beperken (hoofdstuk 2).

Inzicht in mensenrechtenprestaties

APG is mede-initiatiefnemer van de [Corporate Human Rights Benchmark \(CHRB\)](#). De CHRB (onderdeel van de World Benchmarking Alliance) vergelijkt de mensenrechtenprestaties van bedrijven in sectoren waar de risico's groot zijn en is een belangrijke bron van informatie over bedrijven waarin we (kunnen) beleggen. Ook biedt de benchmark onze uitvoerder aanknopingspunten om met bedrijven in gesprek te gaan over mensenrechten.

In 2023 sprak APG namens ons met tientallen bedrijven over mensenrechten en arbeidsnormen, zoals veiligheid op het werk en het recht van werknemers om zich te verenigen.

Arbeidsomstandigheden bij Amazon

Onze vermogensbeheerder voert al sinds 2020 een intensieve dialoog met Amazon over het verbeteren van de veiligheid op de werkvloer. Amazon is een grote werkgever; wereldwijd werken 1,1 miljoen mensen voor het online warehouse. In 2020 was APG mede-initiatiefnemer van een aandeelhoudersvoorstel waarin Amazon werd opgeroepen meer te doen om werknemers te beschermen tegen de gevolgen van de Covid-pandemie. Ook bezocht APG in 2023 een distributiecentrum van Amazon in Duitsland. Een belangrijke verbetering is dat Amazon inmiddels cijfers publiceert over gerapporteerde veiligheidsincidenten en de verloren werktijd als gevolg daarvan.

IMVB-convenant

PPF nam ook deel aan het convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB). Hierin maakte de Nederlandse pensioensector afspraken met de overheid, vakbonden en maatschappelijke organisaties om misstanden te voorkomen bij bedrijven waarin wordt belegd. Na vier jaar intensieve samenwerking liep het convenant eind 2022 af. We blijven de afspraken van het IMVB-convenant wel volgen.

6. Betrokken aandeelhouderschap

Bedrijven presteren beter als ze goed worden bestuurd en oog hebben voor de lange termijn. Daarom maken we als aandeelhouder via onze uitvoerder actief gebruik van onze invloed om duurzaamheid en goed bestuur te bevorderen. Als daartoe aanleiding is, gaat onze uitvoerder met een bedrijf in gesprek. Ook oefenen we ons stemrecht uit bij alle bedrijven waarvoor we mogen stemmen op de aandeelhoudersvergadering.

Uitoefenen van ons stemrecht

Onze uitvoerder heeft in 2023 op bijna 4.000 aandeelhoudersvergaderingen namens ons gestemd. We kunnen aan zoveel stemmingen meedoen, doordat onze uitvoerder een duidelijk stembeleid heeft. Dat geeft richting voor stemmingen over reguliere agendapunten op Algemene Aandeelhoudersvergaderingen (AVA's) van bedrijven. In veel gevallen stemt een stemadviesbureau namens ons op basis van dit beleid. Bij voorstellen of stemmingen die nadere bestudering of speciale aandacht vragen, brengt onze uitvoerder zelf namens PPF een stem uit.

In 2023 heeft onze uitvoerder het stembeleid verder aangescherpt voor klimaat, mensenrechten en belastingen. Dit betekent dat APG namens ons kritischer oordeelt over deze onderwerpen en daaraan gevolgen verbindt voor hoe we stemmen op AVA's.

Stemmen over beloningen

In 2023 stemde onze uitvoerder over bijna 900 beloningsvoorstellen. Bij 48% van de voorstellen was dit een stem tegen (2022: 48%). Onze uitvoerder verwacht van bedrijven waarin we beleggen dat ze in het jaarverslag duidelijk maken hoe de beloning voor bestuurders wordt vastgesteld, wat de doelstellingen zijn en welke prestaties moeten worden behaald voordat een (variabele) beloning wordt uitbetaald. Ook verwacht APG dat de verhouding tussen de prestatie en de beloning voor topbestuurders passend is.

Stemmen over bestuurders

In 2023 heeft onze uitvoerder gestemd over de (her)benoeming van ruim 10.000 bestuurders. Van de voorgestelde kandidaten kreeg 69% onze steun. Dit percentage is vergelijkbaar met 2022. Bij het stemmen over bestuurders besteedt onze uitvoerder aandacht aan de diversiteit in het bestuur van bedrijven waarin we beleggen. We zien graag dat het bestuur een afspiegeling is van de maatschappij. Ook willen we dat bestuurders onafhankelijk zijn en voldoende kennis hebben. Dit proberen we te sturen door voor of tegen de (her-)benoeming van kandidaten te stemmen.

Stemmen over aandeelhoudersvoorstellen

In 2023 stemde onze uitvoerder over ruim 1.200 resoluties ingediend door aandeelhouders. Bij 58% van de resoluties was dit een stem vóór, bij 39% een stem tegen. Onze uitvoerder maakt bij het stemmen over voorstellen van aandeelhouders een doordachte afweging. Het kan zijn dat we het wel eens zijn met het doel van een voorstel, maar niet met de manier waarop dat moeten worden behaald. Ook bieden voorstellen soms te weinig ruimte aan het bestuur om zelf keuzes te maken. In die gevallen kan het zijn dat onze uitvoerder namens ons tegen een aandeelhoudersvoorstel stemt.

Samen werken aan duurzaamheid

PPF maakt zich samen met andere beleggers nationaal en internationaal sterk voor betrouwbare regelgeving voor duurzaamheid en goed ondernemingsbestuur. Onze uitvoerder is onder andere aangesloten bij [Eumedion](#), een vereniging van institutionele beleggers in Nederland die als doel heeft de prestaties van beursgenoteerde bedrijven op het gebied van ESG te verbeteren.

APG sloot zich in 2009 als een van de eerste vermogensbeheerders aan bij [Principles for Responsible Investment \(PRI\)](#). Dit door de Verenigde Naties gesteunde netwerk van institutionele beleggers, banken en vermogensbeheerders trekt samen op om verantwoord beleggen verder te ontwikkelen.

De Nederlandse Stewardship Code heeft als doel het versterken van het verantwoord en betrokken aandeelhouderschap van institutionele beleggers – zoals pensioenfondsen. In de code zijn eisen opgenomen over andere het aangaan van de dialoog met Nederlandse beursgenoteerde bedrijven waarin wordt belegd, het uitoefenen van het stemrecht en transparante communicatie daarover. PPF onderschrijft het [Verantwoord Beleggen & Stewardship-beleid](#) van onze uitvoerder.

7. Vooruitblik 2024

Onze uitvoerder APG werkte in 2023 aan de ontwikkeling van het insluitingsbeleid. Dit houdt een verdere aanscherping in van de criteria voor het beoordelen van bedrijven op het gebied van onder andere klimaat, biodiversiteit, mensenrechten en goed bestuur. In 2024 zal de implementatie starten.

PPF vindt het belangrijk te weten hoe deelnemers denken over verantwoord beleggen. Daarom blijven we in 2024 aandacht besteden aan toegankelijke en duidelijke communicatie over verantwoord beleggen. Op die manier willen we onze deelnemers betrekken bij de beleidskeuzes die we maken en het draagvlak voor het verantwoord beleggen beleid behouden en vergroten.

Bijlage 1. Hoe berekenen we de CO₂-voetafdruk van onze beleggingen?

In 2023 was de absolute CO₂-voetafdruk van onze beleggingen in aandelen en bedrijfsobligaties 25% lager dan in het peiljaar 2019. Onze doelstelling is dat in 2025 de absolute CO₂-voetafdruk van onze aandelen- en bedrijfsobligatie-portefeuille 30% lager is dan in 2019; in 2030 willen we dat de afname 50% is.

Voor het sturen op de CO₂-uitstoot kijken we naar de directe uitstoot (scope 1) en de uitstoot die samenhangt met de inkoop van energie door bedrijven (scope 2). De data voor scope 3-emissies (uitstoot van de hele waardeketen) vinden we vooralsnog onvoldoende betrouwbaar om op te sturen.

De berekening van de CO₂-voetafdruk gaat uit van onze posities in aandelen en bedrijfsobligaties per 31 december 2023. Voor het vaststellen van de emissies maken we gebruik van data in het boekjaar 2021. De reden is dat we aan het eind van het jaar de emissiedata 'bevroren' zodat we erop kunnen sturen gedurende het rapportagejaar. Dit betekent ook dat we geen gebruik kunnen maken van de meest recente emissiedata. Bij de berekening wordt de uitstoot van andere broeikasgassen (zoals methaan) omgerekend naar de broeikaswerking van CO₂. Dit wordt CO₂-equivalent genoemd.

De CO₂-voetafdruk wordt gecorrigeerd voor onttrekkingen en stortingen. Dit betekent dat het reductiepercentage niet wordt beïnvloed door geld gestort of onttrokken aan de beleggingscategorieën aandelen en bedrijfsobligaties. In de periode 2019-2023 is per saldo geld onttrokken uit deze beleggingscategorieën. Hierdoor zou zonder de correctie voor stortingen en onttrekking de absolute CO₂-voetafdruk sterker zijn afgenomen. Zonder de hierboven beschreven correctie was eind 2023 het reductiepercentage -56%.

PPF wil kunnen monitoren hoe de CO₂-voetafdruk van de beleggingsportefeuille zich ontwikkelt. Daarom hebben we volgens dezelfde methode ook de CO₂-voetafdruk in 2019 berekend. Het met terugwerkende kracht vaststellen van de CO₂-voetafdruk volgens de huidige methode brengt enkele uitdagingen met zich mee. In de regel is het cijfer voor 2019 in hogere mate afhankelijk van schattingen dan voor latere jaren, en daardoor minder accuraat.

Bijlage 2. Afkortingen

APG	De uitvoeringsorganisatie van PPF APG, onder andere verantwoordelijk voor het vermogensbeheer
AVA	Algemene Vergadering van Aandeelhouders
CA100+	Climate Action 100+; een samenwerkingsverband van beleggers die druk uitoefenen op bedrijven die wereldwijd de meeste CO ₂ uitstoten
CHRB	Corporate Human Rights Benchmark; vergelijkt mensenrechtenprestaties van bedrijven in sectoren waar het risico op betrokkenheid bij schendingen groot is. APG is mede-oprichter. De CHRB maakt deel uit van de World Benchmarking Alliance (WBA)
CO₂	Koolstofdioxide; het belangrijkste broeikasgas
DCC	Dutch Climate Coalition; een samenwerking van Nederlandse financiële instellingen - waaronder APG - die bedrijven met een grote klimaatimpact aanspreekt over hun bijdrage aan de klimaatdoelen van Parijs
ESG	Environment, Social and Governance; milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur - onderwerpen waarvoor aandacht is bij verantwoord beleggen
GRESB	Global Real Estate Sustainability Benchmark; organisatie opgericht door onder andere APG die de duurzaamheidsprestaties vergelijkt van vastgoedfondsen
IMVB	Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen; in het IMVB-convenant hebben Nederlandse pensioenfondsen afspraken gemaakt over het voorkomen van misstanden bij bedrijven waarin ze beleggen. Het convenant liep eind 2022 af
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling; de OESO heeft richtlijnen opgesteld voor verantwoord internationaal ondernemen
PRI	Principles for Responsible Investing; wereldwijde vereniging van meer dan 3.000 pensioenfondsen, vermogensbeheerders en bedrijven die verantwoord beleggen willen bevorderen
SDG	Sustainable Development Goals; de Duurzame Ontwikkelingsdoelen zoals opgesteld door de Verenigde Naties in 2015
SDI	Sustainable Development Investment; een belegging die aantrekkelijk is uit financieel oogpunt én bijdraagt aan het realiseren van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen
SFDR	Sustainable Finance Disclosure Regulation; Europese wetgeving die voorschrijft waaraan de informatieverschaffing van pensioenfondsen over de duurzaamheid van hun beleggingen aan moet voldoen
SLB	Sustainability-linked bond; obligatie waarbij de uitgever belooft vooraf bepaalde duurzame doelstellingen te behalen
TCFD	Task Force on Climate-related Financial Disclosures; standaard voor het rapporteren over de impact van klimaatverandering op bedrijven en beleggingsportefeuilles
UNGC	United Nations Global Compact; internationale richtlijnen voor bedrijven over mensen- en arbeidsrechten, milieu en het voorkomen van corruptie
UNGP	United Nations Guiding Principles; richtlijnen voor bedrijven en mensenrechten